

NOVÉ POZNATKY K HISTÓRII OCHRANY PRÍRODY TATIER A VZNIKU TATRANSKÉHO NÁRODNÉHO PARKU V ARCHÍVNYCH DOKUMENTOCH

Leonard AMBRÓZ, Eva GRESCHOVÁ

Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva,
Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš

e-mail: ambroz@smopaj.sk, greschova@smopaj.sk

Abstract: *Tatra National Park, declared in 1948, is the first national park established in Slovakia. Its foundation was the culmination of longterm efforts of nature conservationists. The first proposal to establish a national park in the Tatras was made in Poland already in 1888. In the Czechoslovak Republic the preparations took place from 1921, based on the initiatives of the Directorate of the State Forests and Estates in Liptovský Hrádok. Signing of the Krakow protocol on 6 May, 1924, which, for a certain time, solved the state border disputes about Javorina, was a significant impulse for starting Czechoslovak-Polish cooperation. By declaration of the Tatra National Park our country ranked as the 49th among the countries in the world, which, on their territories, declared national parks. The park was established by the Act of the Slovak National Council No. 11/1949 Coll. of 18 December, 1948, implemented from 1 January, 1949.*

Key words: *Tatra National Park, national park, natural reserve, nature protection, history of nature protection*

Úvod

Rozpad Rakúsko-uhorskej monarchie a vznik Československej republiky v roku 1918 znamenal pre Slovensko začiatok novej etapy formovania vlastnej národnej kultúry. V spojení s českým národom sa otvorili dovtedy nevídané možnosti rozvoja kultúrnych aktivít, medzi ktoré patrila aj ochrana pamiatok, ako kultúrnych tak aj prírodných. Vrcholná pamiatková inštitúcia – Vládny komisariát na ochranu pamiatok na Slovensku – bola vytvorená nariadením ministra s plnou mocou pre správu Slovenska č. 8380 – prez. z 20. októbra 1919 pod číslom 155/1919. Jeho kompetencie boli už od svojho začiatku veľmi rozsiahle a rozmanité. Predmetom ochrany sa okrem pamiatok stavebných, kultúrnych, historických a umeleckých stali aj pamiatky prírodné. K agende komisariátu patrila aj ich výskum a propagácia. Na čele tejto inštitúcie stál popredný slovenský architekt Dušan Jurkovič (1868 – 1947). V roku 1922 bol premenovaný na Štátny referát na ochranu pamiatok na Slovensku a jeho prednostom sa stal Jan Ješek – Hofman (1833 – 1944) český umelecký historik, pamiatkar, muzeológ, ktorý túto funkciu vykonával až do zániku štátneho referátu v roku 1938 (obr. 1).

Po vzniku Slovenského štátu (neskôr pomenovaného ako Slovenská republika) v marci 1939 Štátny referát na ochranu pamiatok na Slovensku zanikol. Jeho kompetencie prevzalo Ministerstvo školstva a národnej osvety v Bratislave v zmysle vládneho nariadenia č. 29/1939. Nariadením poverenika SNR pre školstvo, vedy a umenie z 15. marca 1951 vznikol Pamiatkový úrad v Bratislave, do kompetencie ktorého patrila aj ochrana prírody až do roku 1958, kedy vznikol Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody (SÚPSOP).

Metodika – Charakteristika preštudovaných archívnych fondov

Cieľom tohto príspevku nie je podať komplexnú informáciu o historickom vývoji ochrany prírody na Slovensku, dokonca ani nie komplexnú informáciu o vzniku Tatranského národného parku, ale prezentovanie informácií z dostupných prameňov vybraných fondov orgánov štátnej správy a organizácii, a tým doplniť súbor doteraz získaných informácií k danej problematike.

Vrcholným orgánom pre prípravu, riadenie a prevedenie prvej pozemkovej reformy uskutočnenej v období prvej Československej republiky (1919 – 1938) bol *Štátny pozemkový úrad v Prahe*. Vykonával rozsiahlu úpravu pozemkovej držby, ku ktorej vytvorila podmienky všeobecná revolučná situácia v rokoch 1918 – 1920, kedy sa rozhodovalo o charaktere republiky. V tomto období vznikli aj základné zákonné normy, ktoré určili princípy pozemkovej reformy. Prvým zákonom bol zákon o zábore č. 215 Zb. z. a n. zo dňa 16. apríla 1919, ďalším bol prídelový zákon č. 81 Zb. z. a n. zo dňa 30. januára 1920 a tretím bol náhradový zákon č. 329 Zb. z. a n. zo dňa 8. apríla 1920.¹

So vznikom úradu Ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v roku 1918 sa súčasne utvorilo 14 vládnych referátov pre jednotlivé rezorty, ich počet sa neustále zmenšoval. Referáty sa postupne pretvárali na slovenské oddelenia, resp. expozitúry rezortných ministerstiev v Prahe. Oblasť pôdohospodárstva na Slovensku riadil *Referát Ministerstva zemedelstva*, neskôr *Expozitúra Ministerstva zemedelstva* v Bratislave. Právomoc expozitúry sa vzťahovala na celé Slovensko, mala prezídium a 13 oddelení, jedno z nich pre oblasť lesníctva sa zaoberalo aj ochranou prírodných pamiatok. Svoju činnosť vykonávala až do roku 1928, kedy bol zriadený *Krajinský úrad v Bratislave*. Pozemkovú reformu v rokoch 1919 – 1935 vykonával Štátny pozemkový úrad v Prahe a od roku 1935 *IX. odbor Ministerstva zemedelstva*. Organizáciu správy hospodárskeho celku Štátne lesy a majetky vykonával od roku 1935 *VIII. odbor Ministerstva zemedelství v Prahe*. *Ústredné riaditeľstvo štátnych lesov a majetkov v Bratislave* bolo zriadené v jeseni 1938 v súvislosti s delimitáciou podniku *Státní lesy a statky* pre správu slovenskej časti štátnych lesov a poľnohospodárskych majetkov. Do apríla 1945 pôsobilo ako X. odbor Ministerstva hospodárstva. Podliehali mu oblastné riaditeľstvá štátnych lesov a majetkov.

---

¹ SIVÁK, Florián et al. Slovenské a české dejiny štátu a práva v rokoch 1918 – 1945. Bratislava : Univerzita Komenského, 1995, s. 118.

Tatranský národný park – príprava zriadenia a vznik

Doterajší stav poznatkov

Napriek tomu, že história vzniku a vývoja Tatranského národného parku bola už pomerne dobre zdokumentovaná a bolo k tejto problematike publikovaných niekoľko prác, našim zámerom bolo získať nové poznatky o doteraz neznámých skutočnostiach, preskúmanie viacerých archívnych fondov za účelom získania nových poznatkov ale aj vyhľadávanie originálov archívnych dokumentov, ktoré už boli v literatúre citované inými autormi.

Medzi významných znalcov histórie Tatranského národného parku, ktorí ju vo svojich prácach prezentovali poznatkami získanými z fondov Múzea a Výskumnej stanice TANAPu, je potrebné spomenúť predovšetkým Ivana Bohuša^{2,3,4}, ktorý výsledky svojho bádania publikoval v prácach uverejnených v Zborníku prác o Tatranskom národnom parku. V rámci nich priniesol aj poznatky o príprave zriadenia Tatranského národného parku a ochrane tatranskej prírody do roku 1948. Zverejnil v nich aj početné ukážky z dobovej tlače pred 2. svetovou vojnou, dokumentujúce vtedajšie názorové rozpory v otázke zriadenia národného parku. Historickým vývojom Tatier sa zaoberal aj známy historik Ing. Ivan Houdek.⁵ Významné sú aj práce prof. Ing. Ivana Vološčuka, DrSc. dlhoročného pracovníka a riaditeľa Správy TANAPu.^{6,7} Nesporne veľkým prínosom je aj článok doc. RNDr. Juraja Pacla, CSc. Poukázal v ňom na to, že „*nedôsledné štúdium faktov, alebo ich chybná interpretácia, vniesli do jeho dejín niekoľko zásadných omylov. Ich mechanickým preberaním, či už vo vedeckých, alebo populárnych prácach, sa z nich stali mýty*“ a historický vývoj Tatranského národného parku je potrebné podložiť hodnovernými faktami.⁸

Výsledky – Poznatky získané štúdiom archívnych fondov

Napriek tomu, že sme preštudovali množstvo odborných prác o Tatranskom národnom parku, aj vyššie spomínaná literatúra nás podnietila k tomu, že sme sa danou problematikou začali zaoberať hlbšie s tým, že na rozdiel od niektorých prác, kde sú len publikované len citácie iných prác a citácií, sme sa zamerali na získanie originálnych historických dokumentov, štúdium ktorých prebiehalo v rámci realizácie projektu „Digitalizácia fondov a technická podpora informatizácie v oblasti ochrany prírody“,

---

² BOHUŠ, Ivan. Ochrana tatranskej prírody pred rokom 1918. In Zborník prác o Tatranskom národnom parku, roč. 3, 1959, s. 186 – 203.

³ BOHUŠ, Ivan. Ochrana tatranskej prírody v rokoch 1918 – 1945. In Zborník prác o Tatranskom národnom parku, roč. 6, 1963, s. 104 – 121.

⁴ BOHUŠ, Ivan. Ochrana prírody pred zriadením Tatranského národného parku. In Zborník prác o Tatranskom národnom parku, roč. 14, 1972, s. 185 – 222.

⁵ HOUDEK, Ivan. Osudy Vysokých Tatier. Liptovský Mikuláš : Slovotour, 1951, 252 s.

⁶ VOLOŠČUK Ivan et al. Tatranský národný park : Biosférická rezervácia. Martin : Gradus, 1994, 551 s.

⁷ VOLOŠČUK, Ivan. Prínos a perspektívy Tatranského národného parku v ochrane prírodného dedičstva Karpát. In Prínos a perspektívy Tatranského národného parku v ochrane prírodného dedičstva Karpát : zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie. 25.-28.11. 1998 v hoteli Academia v Starej Lesnej. - Tatranská Lomnica : Správa národných parkov Slovenskej republiky, 1999. s. 32 – 56.

⁸ PACL, Juraj. Vysoké Tatry: Mýty a fakty. In TATRY, 2008, roč. 47, č. 6.

financovaného zo štrukturálnych fondov Európskej únie (Operačný program Životné prostredie). Okrem toho to bola aj naša vlastná snaha získať nové poznatky o doteraz neznámych skutočnostiach (napr. záležitosti národného parku v Tatrách v rokoch 1938 – 1945).

Kľúčovým medzinárodnoprávnym dokumentom, ktorý bol podnetom pre začiatok československo-poľskej spolupráce v príprave zriadenia Tatranského národného parku bol *Protokol podepsaný v Krakove dne 6. května 1924 o hospodářských a komunikačních úlevách v pohraničním pásmu čsl.-polském na Spiši*, v ktorom československí a poľskí delimitační komisári (Dr. Walery Goetel a Ing. Václav Roubík) uviedli že „*doporučí svým vládám, aby co nejdříve uzavřely: ... b/dohodu přírodním parku /reservace/, kterým by dle vzoru analogické dohody mezi Spojenými Státy Americkými a Kanadou vytvořeny byly v pohraničním pásmu československo-polském okrsky, vyhrazené kultuře místní fauny a flory i rázu krajiny.*“⁹

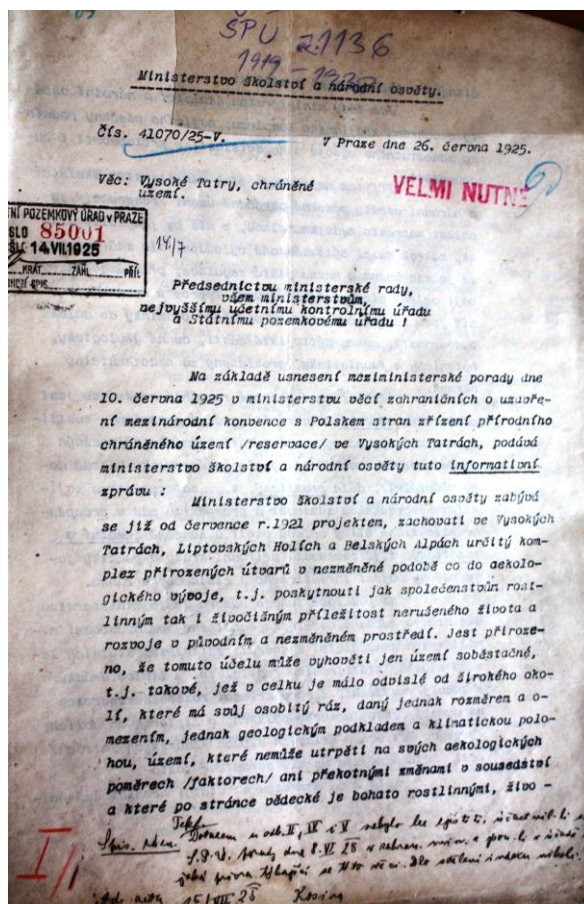
V roku 1925 bola vydaná informatívna správa Ministerstva školstva a národnej osvety Československej republiky č. 41070/25-V zo dňa 26. júna 1925, ktorú zaslalo predsedníctvu ministerskej rady Československej republiky, všetkým ministerstvám, Najvyššiemu účtovnému kontrolnému úradu a Štátnemu pozemkovému úradu a ktorou ich informovalo o príprave zriadenia chránenej oblasti a požiadalo ich o podporu.

Podľa informatívnej správy Ministerstvo školstva a národnej osvety Československej republiky (Ďalej len MŠaNO ČSR) sa už od júla roku 1921 zaoberalo projektom „*zachovati ve Vysokých Tatrách, Liptovských Holích a Belských Alpách určitý komplex přirozených útvarů v nezměněné podobě co do aekologického vývoje, t. j. poskytnouti jak spoločenstvým rostlinným tak i živočišným příležitost nerušeného života a rozvoje v původním a nezměněném prostředí.*“. Podnet k príprave zriadenia národného parku pritom vyšiel od L. Navrátila, vrchného lesného radcu a prednostu Riaditeľstva Štátnych lesov a majetkov v Liptovskom Hrádku, ktorý predstavil svoj návrh na konferencii v júli 1921 v Bratislave. Účel zriadenia tejto rozsiahlej prírodnej rezervácie mal byť predovšetkým vedecký, praktický, ideový, kultúrny a estetický (obr. 1).

---

⁹ Slovenský národný archív, fond Ministerstvo zemedelstva – VIII. odbor (1922) 1935 – 1938 (1940), kartón 42.

Obr. 1: Informatívna správa MŠaNO ČSR o pripravovanom chránenom území v Tatrách z roku 1925 (SNA BA, f. ŠPÚ, k. 1136)

Pripravovaný národný park vo Vysokých Tatrách mal už presne vymedzené územie, aj keď sčasti ešte nie definitívne. Ministerstvo k nemu dospelo „za ochotného spolupůsobení ministerstva zemědělství /generál.ředitelství státních lesů a statků, stát.lesního ředitelství v Liptov. Hrádku.“^{10, 11}

Zaujímavé je tiež navrhované rozdelenie pripravovanej rezervácie na:

1. absolútnu totálnu rezerváciu
2. čiastočnú prísnu rezerváciu
3. čiastočnú miernejšiu rezerváciu, rozdelenú ešte na nižšie a vyššie pásmo.¹²

¹⁰ Štátny archív Bytča, fond Župa Podtatranská 1923 – 1928, kartón 80.

¹¹ Slovenský národný archív, fond Štátny pozemkový úrad 1919 – 1938, kartón 1136.

¹² ŠA BY, ŽP 1923 – 1928, k. 80.

Zemедelské oddelenie Župného úradu v Liptovskom Sv. Mikuláši zaslalo 2. októbra 1925 reakciu na informatívnej správu MŠANO ČSR, predstavilo v nej svoj návrh rezervácie, ktorý zohľadňoval hospodárske záujmy obyvateľstva. Podľa popisu hraníc by bola prírodná rezervácia o niečo menšia ako územie definované v informatívnej správe.¹³

Proti návrhu na zriadenie národného parku sa zniesla vlna protestu zo strany miestneho zainteresovaného obyvateľstva, ktorého hospodárske záujmy na využívanie územia (lesné hospodárstvo, pastierstvo, cestovný ruch,...) by boli značne dotknuté zriadením chráneného územia. Preto kompetentným úradom štátnej správy adresovali zhromaždení zástupcovia urbárskych obcí, roľníci a chovatelia dobytky v obciach pod Vysokými Tatrami protest spísaný na zhromaždení dňa 26. apríla 1925 v Kežmarku.¹⁴ Podtatranský župan odpovedal na dotaz člena župného zastupiteľstva Andora Nitscha¹⁵ z 23. apríla 1925 v máji 1925. V liste sa odzrkadľuje nedostatočná informovanosť župana o uvedenej záležitosti.¹⁶

Kritické ohlasy neboli len zo strany agrárikov, spišských Nemcov¹⁷ ale aj zo strany národných demokratov, ktorí vo svojom stranickom periodiku „Slovač“ v zásade súhlasili so zriadením rezervácie a uznávali potrebu chrániť prírodu, no boli proti spoločnému československo-poľskému národnému parku v Tatrách. Poukázali na už rozvinutý cestovný ruch a vysokú návštevnosť Tatier a odporúčali „Radi by sme vedieť, prečo sa nerealizuje prvšia myšlienka, zriadiť rezerváciu v Nižších Tatrách? Ved' tu netreba milionových nákladov. Tu stačí len určiť územie a znemožniť lupičskú politiku miestnej rabovačky, ktorá sekerou, ohňom, puškou i dynamitom ničí naše národné bohatstvo. ... A národný park dajte tam, kde zasnená Kráľova Hoľa a chmúrný Ďumbier budú mu miestom najpovolanejšim!“¹⁸

V roku 1929 bolo oficiálne nanovo definované vymedzenie budúcej tatranskej prírodnej rezervácie. Už informatívna správa z roku 1925 nechala zatiaľ otvorenou otázku určenia západnej hranice chráneného územia. Na československo-poľskej vedeckej konferencii konanej v dňoch 8. až 10. decembra 1925 v Krakove vznikol podrobný projekt medzinárodných prírodných parkov v Tatrách a Pieninách, ktorý bol zásadne akceptovaný Ministerstvom školstva a národnej osvety Československej republiky. Do chráneného územia boli zahrnuté už celé Západné Tatry (Liptovské hole). V roku 1930 prof. Dr. Karel Domin, jeden z najvýznamnejších tvorcov krakovského projektu z roku 1925, uviedol v časopise „Krása našeho domova“, že: „Byla přesně vypracována hranice přírodního parku tatranského v Liptovských Holích a to mnou společně s asistentem Drem Josefem Dostálem, který pracuje po leta floristicky a geobotanicky v tomto horském území.“¹⁹

¹³ Tamže.

¹⁴ ŠA BY, ŽP 1923 – 1928, k. 328.

¹⁵ Významný politický predstaviteľ spišských Nemcov a odporcov zriadenia národného parku v Tatrách (Pozn. aut.).

¹⁶ ŠA BY, ŽP 1923 – 1928, k. 328.

¹⁷ vid': práca Ivana Bohuša v Zborníku prác o Tatranskom národnom parku 1963, 1972 (Pozn. aut.).

¹⁸ ŠTASTNÝ, O. L.: Národný park. In: Slovač, roč. 2, č. 33, 22. august 1925, s. 1.

¹⁹ DOMIN, Karel.: Referát profesora Dr. Karla Domina o přírodních parcích na hranicích československých a polských (Výťah). In: Krása našeho domova, 1930, roč. 22, č. 2: s. 18 – 21.

MŠaNO ČSR krakovský projekt v zásade akceptovalo a po určitých zmenách vznikol z neho nový model tatranskej prírodnej rezervácie. Keďže sa výrazne odlišoval od predchádzajúcej informatívnej správy ministerstva z roku 1925, vydalo nový dokument – smernice MŠaNO ČSR pre zriadenie prírodnej rezervácie tatranskej zo dňa 5. februára 1929 č. 2729/29-V, v ktorých nanovo definovalo ohraničenie rezervácie, jej účel a zásady, pričom z porovnania smerníc a krakovského projektu je zrejmé, že podkladom pre ich zostavenie bol práve uvedený projekt.

Ministerstvo v úvode smerníc uviedlo, že podľa nich „*přistoupí se k textaci zákonné osnovy.*“ Smernice dokumentujú o tom, ako mal vyzerat' zákon o tatranskej prírodnej rezervácii. Mali vedecký základ, „*jsou výsledkem jednak přírodovědeckého badání, jednak odborných posudků České Akademie věd a umění a Polské Akademie umjetnosti v Krakově, upravených podle různých, svého času zaslaných připomínek interesovaných resortů.*“

Ako predpokladala vyššie uvedená informatívna správa z roku 1925, pripravovaná rezervácia bola rozšírená smerom na západ, pričom boli do nej začlenené celé Západné Tatry až po Suchú (Trnoveckú) dolinu.

Nové vymedzenie hraníc pripravovanej tatranskej prírodnej rezervácie podľa bodu A. *Ohraničení rezervace* v smerniciach bolo nasledovné:

„*Od koty 2065 Volovec na východ po státní hranici československo-polské ke kotě Červená Polana 1135, V Skalki 1435 a Sedlo 1278 k Javorině, potokem Javorinka do Podspád, silnicí ku kotě 1081, potokem Strednica a dále podél silnice /tř. Cesty Svobody/ ke Žďáru a dále přes Tatranskou Kotlinu, Tatranskou Lomnici a Smokovec, do Štrbského Plesa vedoucí; odtud na západ přes koty 1262 - 1178 - 1090 stezkou ke Třem Studním, k Podbansku (poznámka: od kóty Červená Polana po Podbansko je ohraničení územia rovnaké ako v informatívnej správe z roku 1925, len je opísané v opačnom smere), dále přes kotu Suchý Hrádok 1203 na západ k nové četnické stanici na potoku Pribilinském a po okraji lesa přes koty 954 - 900 - 933 - 939, na to k severu dolinou Suchého potoka na Bielou Skálu 1283 a dále na sever k salaši a vozovou cestou k myslivně “na Beskydu” a cestou k Borové Vodě, dále na severovýchod podél rozhraní lesa pod Veliký Klin ke kotě 947 a do údolí Panské, k Brestové myslivně, na východ pod Skalki 1118 a k myslivně Blatná, po rozhraní pod Osobitou přes koty 912 a 930 a dále podél potoka Mihulče a potokem Bobroveckým až k “Sirnému prameni” a na východ podél cesty Tichou dolinou přes koty 836 a 879 k státní hranici československo-polské proti kotě 970 Cícha /na straně polské/ a dále na jih po státní hranici československo-polské ke kotě 2065 Volovec.“^{20,21}*

---

²⁰ SNA, f. ŠPÚ 1919 – 1938, k. 1136.

²¹ Časti textu sú popodčiarkované podľa pôvodného dokumentu (Pozn. aut.).

Vzhľadom na to, že ministerstvo sa odvoláva na výsledky prírodovedeckého bádania a na odborné posudky Českej akadémie vied a umění v Prahe a Polskej Akadémie Umieľtosti v Krakove, je možné sa domnievať, že návrh západotatranského úseku hranice prírodnej rezervácie v smerniciach je práve tým návrhom, ktorý vypracovali prof. Dr. Karel Domin a Dr. Josef Dostál.

Na vedecké odôvodnenie návrhu hraníc rezervácie v smerniciach ministerstvo poukázalo aj tým, že: „Korekce zde stanovených hranic provedena bude podle došlých návrhů interesovaných úřadů. Dnešní hranice sledují - zejména na západě - zájmy vědecké.“²²

MŠaNO ČSR zaslalo dokument všetkým ministerstvám, Najvyššiemu účtovnému kontrolnému úradu a Štátnemu pozemkovému úradu. Ministerstvo zeméľdství ČSR (ďalej len MZ ČSR) mu zaslalo svoje stanovisko listom č. 123644-13/1930 zo dňa 31. marca 1931, v ktorom sa vyjadrilo, že:

„K zaslaným směrnícím podotýká ministerstvo zemědělství prozatím a dodatkem ke svému přípisu ze dne 1. října 1930, č. 108013/1930-13 toto: 1/ Souhlasí v zásadě s ohraničením rezervace a vytýčením jejího účelu (lit. A a B směrníc), vyhrazuje si však při event. podrobnějším vymezení rezervace uplatniiti některé opravy, pokud jde o majetek podniku „Čsl. státní lesy a statky“ a Oravského kompossesorátu.“²³ (obr. 2). Z preštudovaného materiálu nie je úplne zrejmé, či a do akej miery boli akceptované početné pripomienky MZ ČSR, týkajúce sa iných aspektov (ochrana tvárnosti krajiny, ochrana rastlínstva, ochrana živočíšstva, ochrana lesov, turistiky...)²⁴

Rokovací poriadok Prípravnej komisie pre zriadenie národného parku vo Vysokých Tatrách z roku 1934 (vytvorená vládou Československej republiky) definoval zásady jej práce.²⁵ Správa Štátnych lesov Vysoké Tatry predložila návrh, aby na zasadnutia prípravnej komisie, príp. do príslušných subkomisií, boli prizývaní okresní náčelníci okresu kežmarského, popradského a mikulášskeho, pokiaľ sa zasadnutia budú týkať záležitostí, ktoré spadajú do agendy okresných úradov. „Ponevác jest nutno, aby před zákonitým vyřešením otázky Národního parku byly věci okresními úřady a zemským úřadem seldovány a aby jejich spolupůsobením zamezeny byly škodlivé zásahy soukromníků zejména ve sféře staveb a ochrany zvíře.“²⁶

---

²² SNA, f. ŠPÚ 1919 – 1938, k. 1136.

²³ Tamže.

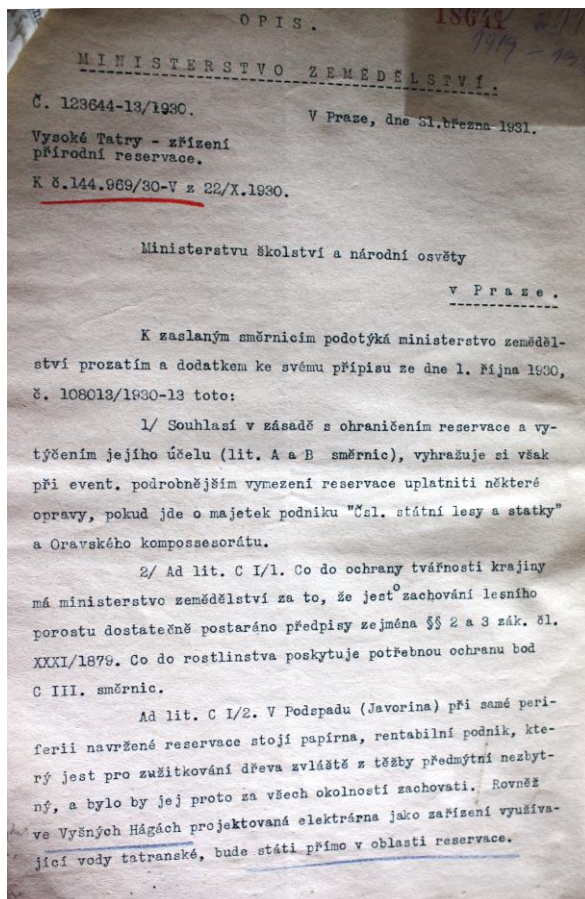
²⁴ Tamže.

²⁵ SNA, f. MZ – VIII. odbor (1922) 1935 – 1938 (1940), k. 42, č. j. 76.

²⁶ SNA, f. MZ – VIII. odbor (1922) 1935 – 1938 (1940), k. 24.

Obr. 2: Stanovisko MZ ČSR k směrnicím MŠaNO ČSR pre zriadenie Tatranskej prírodnej rezervácie z roku 1929 (SNA BA, f. ŠPÚ, k. 1136)

Politické zmeny na Slovensku 1938/1939 a ich vplyv na záležitosti týkajúce sa budúceho národného parku v Tatrách

Podpísanie Mníchovskej dohody 29. septembra 1938 a podrobenie sa jej diktátu vládou Československej republiky 30. septembra 1938 odštartovalo zásadné zmeny politických a spoločenských pomerov v Československu a v rámci neho aj na Slovensku. V nasledujúcom období došlo k stratám území v prospech Nemecka, Maďarska a Poľska, ale aj k získaniu autonómie Slovenskej krajiny a Podkarpatskej Rusi (od 1. januára 1939 Karpatskej Ukrajiny) v rámci druhej Česko-Slovenskej republiky. Slovensko si vytváralo základné štruktúry svojho nového štátneho života, autonómnej zákonodarenej, výkonnej i súdnej moci a riešilo aj otázky svojej zahraničnopolitickej orientácie a vzťahov voči rozhodujúcim európskym mocnostiam i svojim susedom. Napokon 14. marca 1939 vznikol samostatný Slovenský štát, ktorý sa od svojho počiatku zahraničnopoliticky orientoval na Nemeckú ríšu.

Národný park vo Vysokých Tatrách v období prvej Československej republiky do 30. septembra 1938 vyhlásený nebol, a to ani na pozemkoch v majetku, kde tým pádom neboli prekážky pre zriadenie národného parku. Príprava zriadenia národného parku vo Vysokých Tatrách nebola úspešne ukončená.

Po 30. septembri 1938 sa tento proces, dovtedy vykonávaný orgánmi Československej republiky, zastavil. Vyplynulo to automaticky z ústavnoprávnych zmien v rámci druhej Česko-Slovenskej republiky v roku 1938, keďže podľa oznámenia uverejneného s nadpisom „Prípravná komisia pre zriadenie národného parku vo Vysokých Tatrách“²⁷ bola už spomínaná komisia zriadená pri pražskom MŠaNO ČSR.

Prípravná komisia zanikla a práce ňou vykonávané sa zastavili automaticky na základe ústavného zákona č. 299/1938 Zb. z. a n. zo dňa 22. novembra 1938 o autonómii Slovenskej krajiny, ktorý nadobudol účinnosť 25. novembra 1938. Na základe článku III, odseku 3, § 11, odseku 1 a § 15, odseku 1 tohto zákona pražské MŠaNO Česko-Slovenskej republiky, pri ktorom bola prípravná komisia zriadená, stratilo právomoc na území Slovenskej krajiny. Podľa § 15, odseku 1 zákona vo veciach ochrany pamiatok, keďže neboli uvedené v § 4 zákona, vykonávali zákonodarnú, vládnu a výkonnú moc autonómne orgány Slovenskej krajiny.

Ochrana pamiatok sa tak dostala do výlučnej kompetencie autonómnych orgánov Slovenskej krajiny, nepatrila medzi spoločné česko-slovenské záležitosti. Bola začlenená do rezortu MŠaNO Slovenskej krajiny, ktoré vzniklo 6. októbra 1938.

Procesy dovtedy vykonávané orgánmi Československej republiky, ktoré sa týmito ústavnoprávnymi zmenami automaticky zastavili, sa mohli obnoviť len na základe rozhodnutia a konaním kompetentných autonómnych orgánov Slovenskej krajiny. V záležitostiach národného parku vo Vysokých Tatrách a vôbec ochrany pamiatok na Slovensku bolo kompetentným orgánom MŠaNO Slovenskej krajiny, od 14. marca 1939 MŠaNO Slovenského štátu.

Zastavenie prípravy zriadenia národného parku vo Vysokých Tatrách po 30. septembri 1938, nečinnosť kompetentných orgánov v tejto záležitosti, ako aj príčiny toho vyslovene potvrdzuje spis Ministerstva hospodárstva Slovenskej krajiny – Ústredného riaditeľstva Štátnych lesov a majetkov č. P-583-VI 1939; zo dňa 14. 1. 1939, kde sa v stanovisku ústredného riaditeľstva zo dňa 30. 1. 1939, potvrdenom súhlasmi z 1. 2. 1939 píše:²⁸

„Jak vidno zo spisov k dispozícii stojácich (čís. 23887/37 a čís. 12412/38 min. zem. v Prahe) zriadenie stráže ochrany prírody tatranskej spojené je so zriadením národného parku, ktorý park mal zabíerať nie len územie správy št. lesov Vys. Tatry, ale aj býv. našej správy št. lesov Javorina, ba aj na územie Poľska mal prechádzať. Tým, že správa št. lesov Javorina pripadla Poľsku, je taxácia tej mienky, že čiste pre územie správy št. lesov Vys. Tatry nebolo by účelné sa so zriadením národného parku zaoberať a tým aj so zriadením stráže ochrany prírody.“

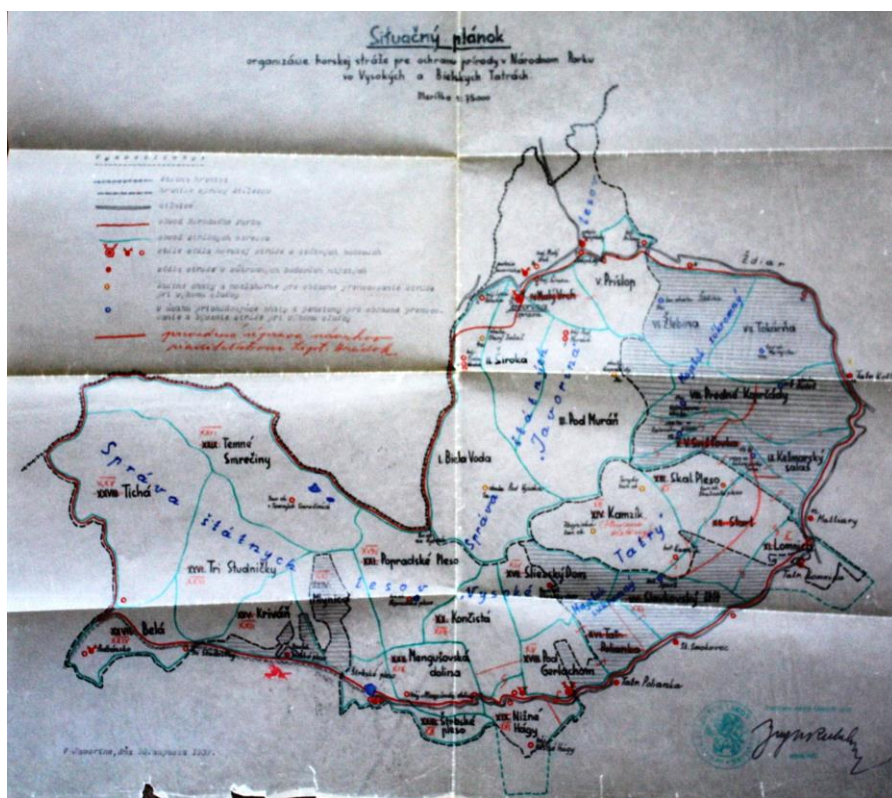
²⁷ Vestník Ministerstva školstva a národnej osvety Československej republiky, zošit 1, 1934, s. 17.

²⁸ úplné znenie

Slovensko má nateraz omnoho vážnejšie životné záujmy, ktoré musí riešiť a skromné fin. prostriedky mu ani tie veľmi nedovoľujú.

Záujmy čiste podniku ŠLM sú dostatočne hájené terajším našim personálom. Keď je tu záujem iných rezortov št. správy Slovenska a je on vážny, zaiste si ho budú príslušné tie rezorty hájiť a sa pozdejšie o to prihlásia. Doteraz sa tak nestalo, z čoho ale podnik újm neutrpel. Preto je záležitosť táto pre nás neaktuálna; môže byť daná ..... a. a.²⁹. Toto stanovisko bolo reakciou na predchádzajúcu iniciatívu Ministerstva zeméďelství ČSR a snahu zriadiť horskú stráž za účelom ochrany prírody na štátnom majetku vo Vysokých a Belianskych Tatrách v rokoch 1937 – 1938, čo dokumentuje obsah spisu ministerstva č. 12412/1938.³⁰

Obr. 3: Situačný plán rozdelenia pripravovanej horskej stráže vo Vysokých a Belianskych Tatrách (SNA BA, f. ÚRŠLM v BA, k. 113)

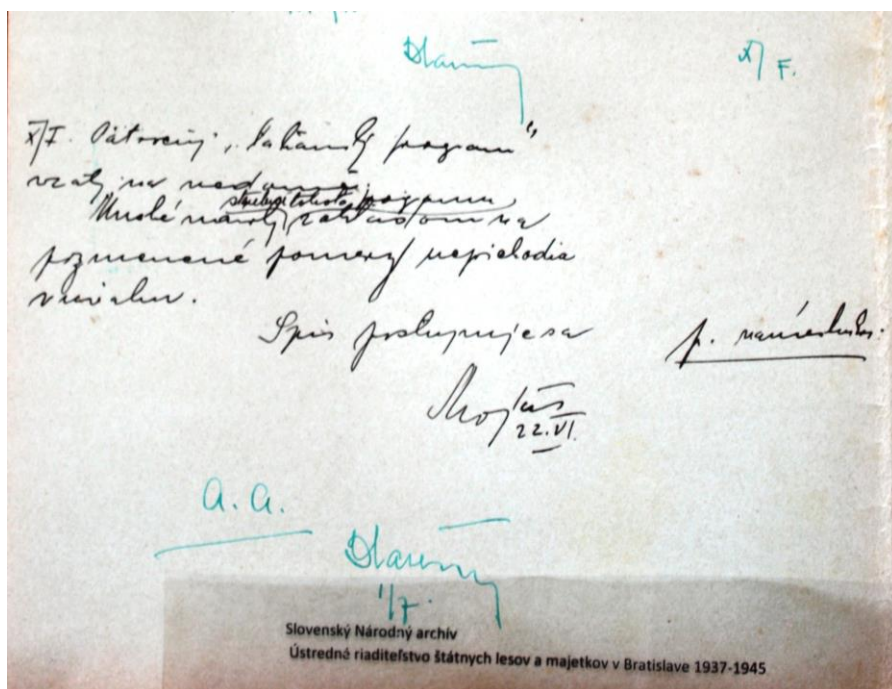

²⁹ Slovenský národný archív, fond Ústredné riaditeľstvo štátnych lesov a majetkov v Bratislave 1937 – 1945, kartón 113.

³⁰ Tamže.

Myšlienka horských národných parkov na pohraničí Slovenska a Poľska však nezanikla ani po 30. septembri 1938. V bode 3), písmeno b), a-a) dodatkového protokolu č. 9, týkajúceho sa všetkých regiónov, podpísaného v Zakopanom dňa 30. novembra 1938, sa uvádza, že delimitačná komisia považuje za žiaduce uzavretie nových zmlúv dotýkajúcich sa ochrany krajinného rázu, prírody a pamiatok na horskom pohraničí oboch zmluvných strán so zvláštnym zreteľom na spoluprácu v oblasti horských národných parkov.³¹

Obr. 4: Negatívne stanovisko ÚRŠLM v BA k zriadeniu národného parku a horskej stráže v Tatrách z roku 1939 (SNA BA, f. ÚRŠLM, k. 113)

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej len MV SR) zvolalo na 21. októbra 1940 poradu vo veci asanácie tatranskej oblasti (regionálny plán). V záležitosti bolo zainteresované najmä Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky (ďalej len MH SR) – Ústredné riaditeľstvo štátnych lesov a majetkov v Bratislave (ďalej len ÚRŠLM). Riaditeľstvo štátnych lesov a majetkov v Liptovskom Hrádku v „Návrhoch pre regionálny plán oblasti Vysokých Tatier“ (č. 9695/40) uviedlo svoj názor na predchádzajúcu prípravu národného parku v Tatrách „Oba tieto národy³² sa dohodly už pred týmto rokom³³ na nátlak silnejšieho s nich /Poliaka/, že v oblasti Vysokých Tatier sriadia rezervácie.

³¹ JAKUBOWSKI, Olgierd. Nowa granica Polski z Czecho – Słowacją, s. 18. Dostupné na internete: < www.mapywig.org/...1938/Nowa_granica_Polski_z_Czecho-Slowacja_1938... >.

³² Česi a Poliaci (Pozn. aut.).

³³ 1938 – rok, kedy bola odstúpená celá oblasť Javoriny Poľsku (Pozn. aut.).

V prvom rade prišiel na program Červený Kláštor. Po dlhších rokovaníach bolo ustálené že bude tu zriadená t.zv. „Slovenská rezervácia“, kde sa nesmie ani jeden suchár zrúbať a vyviešť, každá rastlinka že má byť chránená, na srnca alebo inú zver ani pozrieť sa nesmie a podobné nesmyselné veci, kým okolitý ľud v lese kradol ako sa mu len páčilo a zamestnanci Š.L.M.³⁴ ochranou tohoto poľesia poverení nemohli si vyrúbať potrebné drevo ani na deputát.

Rybolov v rieke Dunajec popri hraniciach Č.S.R. na štátnom majetku nebolo možné vykonávať, kým okrem toho v úsekoch poľských sa lovili vesele na lososov.

Ako vidieť bolo tu teudencia čiste egoistická zo strany Poliakov so snahou pre seba všetko čo sa dá vo vypočítavosti že, však raz to všetko bude naše.

Prišla však iná doba. My Slováci vidíme že rozšírenie turistiky by mohlo povzniesť naše kraje a preto sa snažíme všetko čo najlepšie zariadiť, aby sa i v našom mladom štáte ruch turistický zdržal, ba i rozšíril a preto sa snažíme vo všetkom ho napomáhať, aby cudzina našla u nás čím viac príťažlivých vecí k návšteve našich krajov. ... Rezervácia v pravom slova smysle vo Vysokých Tatrách nemá žiadneho smyslu, lebo ona iste nesnesie veľký turistický ruch. Rezervácia musí byť oblasť úplne chránená od vplyvu laických ľudí, nerozumejúcim prírode ako je prevážna väčšina turistov.³⁵

Ministerstvo dopravy a verejných prác Slovenskej republiky zaslalo MH SR – ÚRŠLM (č. 12.554-III/1 ai 1941) program medzinárodnej súťaže na získanie regionálneho plánu tatranskej oblasti. V programe súťaže je uvedené „Ohľadom Vysokých Tatier má ministerstvo školstva a národnej osvety toto stanovisko: Vysoké Tatry, ako prírodná pamiatka sú chránené v celku, vzhľadom na ich osobitosť a tu by bolo treba pri regionálnej úprave, najmä čo sa týka staveb, obmedziť minimum. Ministerstvo školstva a národnej osvety by predpokladalo riešiť vec tak, že by oblasť Vysokých Tatier vyhlásilo za prírodný park národný a sústavnú stavebnú činnosť by pripúšťalo najviac južne od cesty Slobody, aj to v presne vymedzenom úseku a v úprave, i čo do výšky a veľkosti stavieb. ... K týmto bodom uvádza ministerstvo hospodárstva toto: Z hľadiska ochrany Tatranskej oblasti mala mala by byť táto rozdelená na dve časti a to na hornú a spodnú časť. Do hornej časti oblasti patrilo by horské pásmo Vysokých Tatier, ohraničená zo severnej strany štátnou hranicou a od Javoriny počnúc po Štrbské Pleso cestou Slobody, od Štrbského Plesa na západ turistickou cestou vedúcou na Podbánsko, vlastne k potoku „Belá“ a odtiaľ by sa pripojila hranica a z kôty 1991 až na Bystrú kótu 2250, kde by sa sišla so štátnou hranicou. Horná časť tvorila by prísnejšie chránenú oblasť /rezerváciu/. V tejto oblasti časti musia byť zachované chránené prirodzené útvary a krásy, geologické pamiatky, rastlinstvo a živočíšstvo /flora a fauna/, pokiaľ a možno v nezmenenom tvare, rozsahu a prostredia.“³⁶

---

³⁴ Štátne lesy a majetky (Pozn. aut.).

³⁵ SNA, f. ÚRŠLM v BA 1937 – 1945, k. 113.

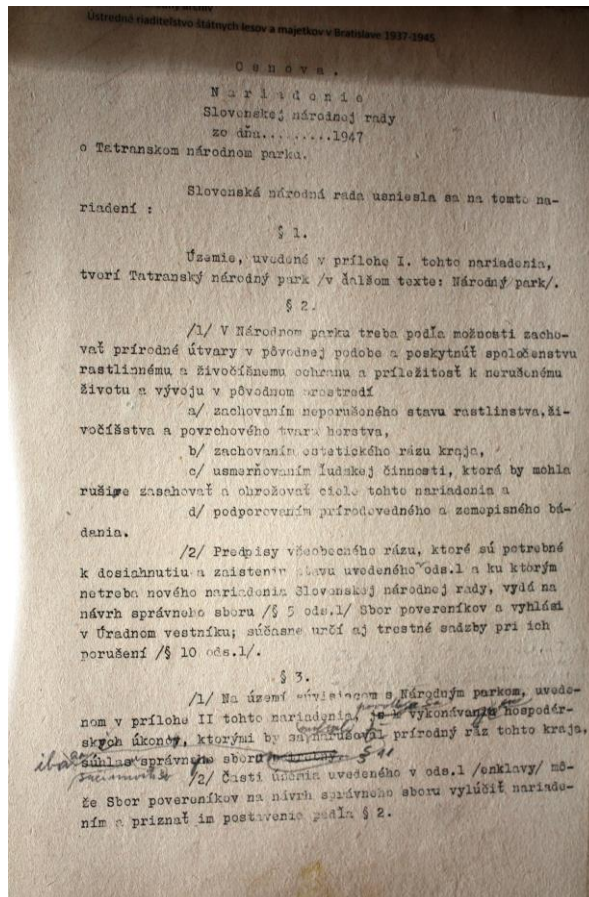
³⁶ Tamže

Vyhlasenie Tatranského národného parku v roku 1948

Spis Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, Ústredné riaditeľstvo štátnych lesov č. 14067/1947 obsahuje návrh osnovy nariadenia SNR o Tatranskom národnom parku z roku 1947. Obsahovo je veľmi podobný so zákonom o zriadení TANAPu z roku 1948. Prílohy I. a II. návrhu nariadenia vymedzujú hranicu národného parku a oblasti súvisiacej s ním (ochranné pásmo).³⁷ (obr. 5).

Tatranský národný park bol vyhlásený zákonom SNR č. 11/1948 Zb. o Tatranskom národnom parku zo dňa 18. decembra 1948 s účinnosťou od 1. januára 1949. Nariadením vlády SSR č. 12/1987 Zb. zo dňa 6. februára 1987 boli za súčasť TANAPu vyhlásené Západné Tatry. Dňa 1. marca 2003 nadobudlo účinnosť Nariadenie vlády SR č. 58/2003 zo dňa 5. februára 2003, ktorým sa vyhlasuje Tatranský národný park na základe ktorého boli spresnené hranice národného parku a jeho ochranného pásma.

Obr. 5: Návrh nariadenia SNR o Tatranskom národnom parku z roku 1947 (SNA BA, f. ÚRŠLM, k. 219)

³⁷ SNA, f. ÚRŠLM v BA 1937 – 1945, k. 219.

Záver

Cieľom našej práce bolo predovšetkým publikovať zaujímavé a novozistené skutočnosti získané štúdiom archívnych dokumentov k histórii Tatranského národného parku z fondov slovenských a zahraničných archívov, ktoré obohatia doterajšie poznanie a poskytnú snáď aj nový pohľad na niektoré otázky spojené s historickým vývojom tohto územia. Po preštudovaní ďalších archívnych fondov, o ktorých máme vedomosť, že sa v nich nachádzajú pramenné informácie k Tatranskému národnému parku, veríme, že naša ďalšia práca prinesie ešte komplexnejší pohľad na históriu tohto chráneného územia.

PodĎakovanie

Naše podĎakovanie patrí Slovenskému národnému archívu a Štátnemu archívu Bytča za sprístupnenie archívnych fondov, z ktorých sme získali pramenné informácie k problematike príspevku.

Literatúra

BOHUŠ, I., 1959: Ochrana tatranskej prírody pred rokom 1918. In: Zborník prác o Tatranskom národnom parku, roč. 3, s. 186 – 203.

BOHUŠ, I., 1963: Ochrana tatranskej prírody v rokoch 1918 – 1945. In: Zborník prác o Tatranskom národnom parku, roč. 6, s. 104 – 121.

BOHUŠ, I., 1972: Ochrana prírody pred zriadením Tatranského národného parku. In: Zborník prác o Tatranskom národnom parku, roč. 14, s. 185 – 222.

DOMIN, K., 1930: Referát profesora Dr. Karla Domina o prírodných parcích na hranicích československých a poľských (Výťah). In: Krása nášeho domova, roč. 22, č. 2, s. 18 – 21.

HOUDEK, I., 1951: Osudy Vysokých Tatier. Liptovský Mikuláš : Slovotour, 252 s.

JAKUBOWSKI, Olgierd. Nowa granica Polski z Czecho – Słowacją, 18 p. (http://www.mapywig.org/m/WIG_maps/various/Zaolzie_1938/Nowa_granica_Polski_z_Czecho-Slowacja_1938.doc)

PACL, J., 2008: Vysoké Tatry: Mýty a fakty. In: TATRY, roč. 47, č. 6.

SIVÁK, F. et al., 1995: Slovenské a české dejiny štátu a práva v rokoch 1918 – 1945. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 118.

ŠŤASTNÝ, O. L.: Národný park. In: Slovač, roč. 2, č. 33, 22. august 1925, s. 1.

Vestník Ministerstva školstva a národnej osvety Československej republiky, zošit 1, 1934, s. 17.

VOLOŠČUK, I. et al.: Tatranský národný park : Biosférická rezervácia. Martin : Gradus, 1994, 551 s.

VOLOŠČUK, I.: Prínos a perspektívy Tatranského národného parku v ochrane prírodného dedičstva Karpát. In Prínos a perspektívy Tatranského národného parku v ochrane prírodného dedičstva Karpát : zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie.25.-28.11. 1998 v hoteli Academia v Starej Lesnej. - Tatranská Lomnica : Správa národných parkov Slovenskej republiky, 1999. s. 32 – 56.

Slovenský národný archív, fond Ministerstvo zemedelstva – VIII. odbor (1922) 1935 – 1938 (1940), k. 24, 42.

Slovenský národný archív, fond Štátny pozemkový úrad 1919 – 1938, kartón 1136.

Slovenský národný archív, fond Ústredné riaditeľstvo štátnych lesov a majetkov v Bratislave 1937 – 1945, kartón 113, 219.

Štátny archív Bytča, fond Župa Podtatranská 1923 – 1928, kartón 80, 328.